

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลาของเกษตรกรในบึงละหาน จังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจบางประการของเกษตรกร 2) สภาพการจับปลาในบึงละหาน และการได้รับการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการจับปลาของเกษตรกร 3) สภาพการอนุรักษ์ การได้รับการส่งเสริมการอนุรักษ์และปัญหาในการอนุรักษ์พันธุ์ปลาของเกษตรกร 4) เปรียบเทียบสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลาของเกษตรกรที่มีสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจบางประการแตกต่างกัน 5) ผลการทดสอบสมมติฐาน ประชากรในการศึกษาได้แก่ เกษตรกรที่จับปลาในบึงละหาน จังหวัดชัยภูมิ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 243 ราย โดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน และเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์จึงนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาทำการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test และค่า F-test โดยทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของระดับการปฏิบัติของเกษตรกรในแต่ละคู่ด้วยวิธีของ Scheffe' test ซึ่งสรุปผลการศึกษาได้ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ

1) ลักษณะพื้นฐานทางสังคม

เกษตรกรเกือบทั้งหมด หรือร้อยละ 97.1 เป็นชาย มีอายุเฉลี่ย 49.74 ปี ร้อยละ 92.2 สมรสแล้ว ร้อยละ 98.7 เป็นเกษตรกรในจังหวัดชัยภูมิ และร้อยละ 85.6 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.76 คน ส่วนใหญ่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร และไม่ได้เป็นผู้นำชุมชน เกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก และประกอบอาชีพรับจ้างเป็นอาชีพรอง มีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 1.13 คน

2) ลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

เกษตรกรมีขนาดพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 14.82 ไร่ มีรายได้ที่เป็นเงินสดจากภาคเกษตรในปี พ.ศ. 2545-2547 (ไม่รวมรายได้จากการทำประมง) เฉลี่ย 64,879.84 บาท/ครัวเรือน มีรายได้ที่เป็นเงินสดจากภาคเกษตรในปี พ.ศ. 2545-2547 เฉลี่ย 114,241.17 บาท/ครัวเรือน มีรายได้เป็น

เงินสดนอกภาคเกษตรในปี พ.ศ. 2545-2547 เฉลี่ย 54,595.09 บาท/ครัวเรือน มีรายได้เป็นเงินสดจากการทำประมง เฉลี่ย 50,373.68 บาท/ครัวเรือน และมีรายได้รวมที่เป็นเงินสดของครัวเรือนในปี พ.ศ. 2545-2547 เฉลี่ย 171,302.93 บาท/ครัวเรือน มีหนี้สินในครัวเรือน มีหนี้สินเฉลี่ย 22,631.69 บาท/ครัวเรือน ร้อยละ 42.0 มีแหล่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ร้อยละ 30.5 มีการนำเงินกู้มาใช้ในการทำการประมง

5.1.2 สภาพการจับปลา

1) สภาพการจับปลา

เกษตรกรส่วนใหญ่ หรือร้อยละ 74.07 มีแรงจูงใจในการจับปลาจากพ่อแม่ บรรพบุรุษ สภาพโดยเฉลี่ยของแต่ละครัวเรือน มีระยะเวลาการจับปลาในรอบวัน 5.65 ชั่วโมง มีประสพการณ์การจับปลา 16.84 ปี ร้อยละ 39.1 จับปลาเพื่อบริโภคในครัวเรือน ร้อยละ 94.24 จับปลาโดยใช้เครื่องมือประมง ร้อยละ 38.7 ใช้มือเป็นเครื่องมือในการจับปลา ร้อยละ 76.5 มีเรือประมง 1 ลำ ใช้ระยะเวลาในการจับปลา 1-3 เดือน/ปี ออกจับปลา 15.62 วัน/เดือน มีปริมาณปลาจับได้ 2,039.18 กิโลกรัม/ครัวเรือน/ปี มีรายได้ 50,373.68 บาท/ครัวเรือน/ปี ร้อยละ 77.0 จับได้ปลาหมอช้างเหยียบ ร้อยละ 76.1 จับได้ปลาสร้อยนกเขา ร้อยละ 70.0 จับได้ปลาไส้ตัน ร้อยละ 65.4 จำหน่ายปลาโดยการขายปลีก มีค่าน้ำมันเชื้อเพลิงในการจับปลา 3,159.83 บาท/ปี มีค่าอุปกรณ์เครื่องมือประมง 729.37 บาท/ปี มีค่าซ่อมแซมเรือ 631.73 บาท/ปี มีค่าใช้จ่ายอื่นๆ 1,102.18 บาท/ปี ค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือนในการจับปลา 8,140.36 บาท/ปี ร้อยละ 51.03 ระบุว่าปลาชะโดเป็นชนิดปลาที่เคยจับได้จากบึงละหานแต่ในปัจจุบันหายไป ร้อยละ 39.51 ระบุว่าปลาชุกเทศเป็นปลาชนิดใหม่ที่จับได้ ร้อยละ 39.10 ระบุว่าปลาหมอช้างเหยียบเป็นชนิดปลาที่มีปริมาณเพิ่มขึ้น ร้อยละ 24.69 ระบุว่าปลานูเป็นชนิดปลาที่มีปริมาณลดลง

2) ปัญหาที่สำคัญในการจับปลา

เกษตรกรส่วนใหญ่ หรือร้อยละ 82.7 ประสพปัญหา เรื่องชนิดพันธุ์สัตว์น้ำและปริมาณพันธุ์ลดลง ร้อยละ 81.9 ประสพปัญหา เรื่องปริมาณพันธุ์ปลาหลายชนิดมีจำนวนลดลง ร้อยละ 65.5 ประสพปัญหา เรื่องชาวประมงมีจำนวนมากขึ้น ร้อยละ 62.1 ประสพปัญหา เรื่องปัญหาจากลมมรสุมไม่มีที่กำบังลมทำให้เป็นอุปสรรคต่อการจับปลา ร้อยละ 56.8 ประสพปัญหา เรื่องวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ทำเครื่องมือประมงมีราคาแพง ร้อยละ 56.4 ประสพปัญหา เรื่องสนมและพีชน้ำในบึงละหานมีปริมาณมากขึ้น ร้อยละ 54.3 ประสพปัญหา เรื่องการสูญเสียเครื่องมือประมงในช่วงฤดูที่มี ร้อยละ

31.7 ประสบปัญหา เรื่องการจับปลาที่เกินกำลังผลิตของแหล่งน้ำ ร้อยละ 30.5 ประสบปัญหา เครื่องมือในการทำประมงถูกขโมย

3) การได้รับการส่งเสริมและบริการความรู้เกี่ยวกับการจับปลา

เกษตรกรส่วนใหญ่ หรือร้อยละ 74.5 ไม่เคยได้รับการส่งเสริมและบริการความรู้เกี่ยวกับการจับปลาจากหน่วยงานต่าง ๆ ไม่เคยได้รับการส่งเสริมและบริการความรู้เกี่ยวกับการจับปลาจากสำนักงานประมงจังหวัดชัยภูมิ ร้อยละ 80.7 ไม่เคยได้รับการส่งเสริมและบริการความรู้เกี่ยวกับการจับปลาจากศูนย์ป้องกันปราบปรามการประมงน้ำจืดประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนล่าง จังหวัดนครราชสีมา ร้อยละ 97.1 ไม่เคยได้รับการส่งเสริมและบริการความรู้เกี่ยวกับการจับปลาจากสถานีประมงน้ำจืดจังหวัดชัยภูมิ ร้อยละ 88.1

4) วิธีการส่งเสริมและบริการความรู้เกี่ยวกับการจับปลา โดยเกือบทั้งหมดไม่เคยได้รับ

(1) การส่งเสริมรายบุคคล เกษตรกรเพียงร้อยละ 0.8 เคยเข้าไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม และร้อยละ 14.8 เคยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเข้ามาส่งเสริมในหมู่บ้าน

(2) การส่งเสริมแบบกลุ่ม เกษตรกรเพียงร้อยละ 4.5 เคยได้รับการฝึกอบรมความรู้ ร้อยละ 10.3 เคยได้รับการจัดประชุมชี้แจงเรื่องการจับปลา

(3) การส่งเสริมแบบมวลชน เกษตรกรเพียงร้อยละ 5.3 เคยได้ชมนิทรรศการ ร้อยละ 16.7 เคยได้รับ/อ่านเอกสารคำแนะนำ ร้อยละ 12.3 เคยอ่านคอลัมน์ในหนังสือพิมพ์ร้อยละ 21.4 เคยได้ฟังรายการวิทยุกระจายเสียง ร้อยละ 21.0 เคยได้ชมรายการวิทยุโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการจับปลา และร้อยละ 18.2 เคยฟังหออกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน

5) เรื่องที่ได้รับการส่งเสริม เกษตรกรจำนวนน้อยมากที่ได้รับการส่งเสริมเกษตรกรเพียงร้อยละ 1.2 ได้รับการส่งเสริมความรู้ด้านการตลาด ร้อยละ 2.1 ได้รับการส่งเสริมเรื่องการจับปลาที่เกินกำลังผลิตของแหล่งน้ำ ร้อยละ 17.7 ได้รับการส่งเสริมเรื่องเครื่องมือประมงที่ห้ามใช้จับปลา ร้อยละ 20.6 ได้รับการส่งเสริมเรื่องฤดูกาลที่ไม่ควรจับปลา ร้อยละ 20.6 ได้รับการส่งเสริมการใช้เครื่องมือจับปลาที่ถูกกฎหมาย ร้อยละ 22.2 ได้รับการส่งเสริมการจับปลาที่ถูกวิธี

5.1.3 สภาพการณ์อนุรักษ์

1) พฤติกรรมในการจับปลา

เกษตรกรส่วนใหญ่ หรือร้อยละ 83.5 ไม่ได้จับปลาทุกวัน ร้อยละ 81.5 จับปลาหลังจากทำการเกษตร ร้อยละ 87.7 จับปลาในฤดูน้ำหลาก ร้อยละ 84.0 ไม่ได้จับปลาโดยมีการคัดขนาดปลาที่ตลาดต้องการ ร้อยละ 88.1 จับปลากลางวัน ร้อยละ 80.7 ไม่ได้จับปลากลางคืน ร้อยละ 73.3 จับปลาทุกชนิด ร้อยละ 66.7 จับปลาทุกขนาด ร้อยละ 97.9 คิดว่าเครื่องมือจับปลาที่ใช้ไม่ผิดกฎหมาย ร้อยละ 53.9 ไม่ได้เข้าร่วมโครงการอนุรักษ์พันธุ์ปลา และร้อยละ 50.2 ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์พันธุ์ปลา

(1) แหล่งการได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์พันธุ์ปลา

เกษตรกรร้อยละ 58.0 ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารทางวิทยุโทรทัศน์ ร้อยละ 58.4 ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารทางวิทยุกระจายเสียง ร้อยละ 95.5 ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารทางโปสเตอร์ ร้อยละ 93.9 ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารจากนิทรรศการ ร้อยละ 86.0 ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารทางเอกสารแผ่นพับ ร้อยละ 56.4 ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารทางเสียงตามสาย หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ร้อยละ 93.4 ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารจากวารสาร/นิตยสาร ร้อยละ 80.7 ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ ร้อยละ 58.4 ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารทางวิทยุโทรทัศน์ ร้อยละ 77.8 ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ประมง ร้อยละ 82.7 ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้อาวุโสในหมู่บ้าน/เพื่อนบ้าน ร้อยละ 73.2 ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารจากสมาชิกในครัวเรือน และร้อยละ 93.8 ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารจากการประชาสัมพันธ์จากศูนย์ป้องกันปราบปรามการประมงน้ำจืดประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง จังหวัดนครราชสีมา

(2) หน่วยงานประมงมีการปล่อยพันธุ์ปลาเพิ่มเติม

เกษตรกรส่วนใหญ่ หรือร้อยละ 66.7 ทราบว่ามีหน่วยงานประมงมีการปล่อยพันธุ์ปลาเพิ่มเติม

(3) การดูแลควบคุมการจับปลาของหน่วยงานภาครัฐ/องค์กรท้องถิ่น

เกษตรกรร้อยละ 50.4 ไม่ทราบว่ามี การดูแลควบคุมการจับปลาของสำนักงานประมงจังหวัดชัยภูมิ ร้อยละ 76.1 ไม่ทราบว่ามี การดูแลควบคุมการจับปลาของศูนย์ป้องกันปราบปรามการประมงน้ำจืดประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง จังหวัดนครราชสีมา ร้อยละ 61.3 ทราบว่ามี การดูแลควบคุมการจับปลาของสถานีประมงน้ำจืดจังหวัดชัยภูมิ และร้อยละ 61.7 ไม่ทราบว่ามี การดูแลควบคุมการจับปลาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2) การได้รับการส่งเสริมการอนุรักษ์พันธุ์ปลา

(1) การได้รับการฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์พันธุ์ปลาจากหน่วยงาน/องค์กรท้องถิ่น เกษตรกรส่วนใหญ่ หรือร้อยละ 79.8 ไม่เคยได้รับการได้รับการฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์พันธุ์ปลาจากหน่วยงาน/องค์กรท้องถิ่น ร้อยละ 87.7 ไม่เคยได้รับการได้รับการฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์พันธุ์ปลาจากสำนักงานประมงจังหวัดชัยภูมิ ร้อยละ 95.9 ไม่เคยได้รับการได้รับการฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์พันธุ์ปลาจากศูนย์ป้องกันปราบปรามการประมงน้ำจืดประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนล่าง จังหวัดนครราชสีมา ร้อยละ 97.1 ไม่เคยได้รับการได้รับการฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์พันธุ์ปลาจากสถานีประมงน้ำจืดจังหวัดชัยภูมิ และร้อยละ 99.2 ไม่เคยได้รับการได้รับการฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์พันธุ์ปลาจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3) วิธีการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุ์ปลา

(1) การส่งเสริมแบบรายบุคคล เกษตรกรเกือบทั้งหมด หรือร้อยละ 98.8 ไม่เคยได้รับการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมโดยตรง ร้อยละ 73.7 ไม่เคยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเข้ามาส่งเสริมจากโดยตรง

(2) การส่งเสริมแบบกลุ่ม เกษตรกรเกือบทั้งหมด หรือร้อยละ 90.5 ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุ์ปลา

(3) การส่งเสริมแบบมวลชน เกษตรกรส่วนใหญ่ หรือร้อยละ 87.2 ไม่เคยชมนิทรรศการประมงการอนุรักษ์พันธุ์ปลา ร้อยละ 50.2 ไม่เคยได้รับ/อ่านเอกสารคำแนะนำการอนุรักษ์พันธุ์ปลา ร้อยละ 58.4 ไม่เคยอ่านบทความในหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุ์ปลา ร้อยละ 77.0 เคยรับฟังรายการวิทยุกระจายเสียงการอนุรักษ์พันธุ์ปลา 1 ครั้ง/ปี ร้อยละ 76.1 เคยรับชมรายการโทรทัศน์เกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุ์ปลา 1 ครั้ง/เดือนปี และร้อยละ 75.7 เคยรับฟังหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุ์ปลา 1 ครั้ง/ปี

4) เรื่องที่ได้รับการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุ์ปลา เกษตรกรส่วนใหญ่ หรือร้อยละ 77.2 ไม่เคยได้รับการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุ์ปลาในเรื่องต่างๆ ร้อยละ 88.5 ไม่เคยได้รับการส่งเสริมความรู้เรื่องพันธุ์ปลาชนิดต่างๆมีจำนวนลดลงเพราะความต้องการบริโภคมากขึ้น ร้อยละ 89.7 ไม่เคยได้รับการส่งเสริมความรู้เรื่องโรงงานอุตสาหกรรมปล่อยน้ำเสียลงในแหล่งน้ำทำให้ปลาตาย ร้อยละ 85.6 ไม่เคยได้รับการส่งเสริมความรู้เรื่องการใช้ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชเป็นการทำลายปลาและพืชน้ำ ร้อยละ 80.7 ไม่เคยได้รับการส่งเสริมความรู้เรื่องการจับปลาในฤดูวางไข่ทำให้พันธุ์ปลามีจำนวนน้อยลง ร้อยละ 82.3 ไม่เคยได้รับการส่งเสริมความรู้เรื่อง

การใช้เครื่องมือจับปลาตาถี่เกินไปทำให้ปลาสูญพันธุ์เร็วขึ้น ร้อยละ 81.9 ไม่เคยได้รับการส่งเสริมความรู้เรื่องการใช้ยาเบื่อ ไฟฟ้าช็อต ระเบิดทำให้ปลาสูญพันธุ์เร็วขึ้น ร้อยละ 84.4 ไม่เคยได้รับการส่งเสริมความรู้เรื่องการจับปลาขนาดเล็กมาบริโภคทำให้ปลาสูญพันธุ์เร็วขึ้น ร้อยละ 93.0 ไม่เคยได้รับการส่งเสริมความรู้เรื่องพืชน้ำบางชนิดเป็นอาหารและที่หลบภัยของพันธุ์ปลา ร้อยละ 93.4 ไม่เคยได้รับการส่งเสริมความรู้เรื่องวัชพืชในแหล่งน้ำสามารถทำให้แหล่งน้ำตื้นเขินได้ ร้อยละ 82.7 ไม่เคยได้รับการส่งเสริมความรู้เรื่องช่วงที่ปลาสืบพันธุ์วางไข่ส่วนใหญ่จะเป็นฤดูฝน ร้อยละ 91.4 ไม่เคยได้รับการส่งเสริมความรู้เรื่องการปลูกพืชน้ำบริเวณชายฝั่งจะเป็นที่พักพิงหลบภัยและเป็นแหล่งสืบพันธุ์วางไข่ของปลา ร้อยละ 86.8 ไม่เคยได้รับการส่งเสริมความรู้เรื่องการกำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาจะช่วยทำให้ปลามีปริมาณเพิ่มมากขึ้น ร้อยละ 93.4 ไม่เคยได้รับการส่งเสริมความรู้เรื่องการมีพืชน้ำมากๆ ทำให้คุณภาพน้ำเหมาะสมต่อการดำรงชีพของปลา ร้อยละ 90.9 ไม่เคยได้รับการส่งเสริมความรู้เรื่องพืชน้ำบางชนิดสามารถนำมาใช้เป็นอาหารและใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้อีก และร้อยละ 83.1 ไม่เคยได้รับการส่งเสริมความรู้เรื่องการปล่อยพันธุ์ปลาลงในแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นการป้องกันการสูญพันธุ์ของปลา

5) พฤติกรรมในการอนุรักษ์พันธุ์ปลา

(1) การจับปลาเชิงอนุรักษ์

เกษตรกรปฏิบัติทุกครั้ง 3 เรื่อง ได้แก่ 1) เคารพกฎหมายและปฏิบัติตาม พ.ร.บ. การประมง 2) ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับของชุมชนในการห้ามจับปลาในเขตอนุรักษ์ และ 3) งดจับปลาในเขตที่กำหนดเป็นเขตอนุรักษ์ เกษตรกรปฏิบัติบางครั้ง 5 เรื่อง ประกอบด้วย 1) จับปลาในขนาดที่เหมาะสม(ขนาดโตเต็มวัย) 2) จับปลาได้ขนาดเล็กแล้วปล่อยในแหล่งน้ำให้เจริญเติบโตต่อไป 3) เก็บพืชน้ำในปริมาณ และขนาดที่เหมาะสม 4) ใช้เครื่องมือทำการประมงตาม พ.ร.บ. การประมงกำหนด และ 5) งดจับปลาในฤดูปลาไม่ไข่

(2) การป้องกันพันธุ์ปลาไม่ให้ถูกทำลาย

เกษตรกรปฏิบัติทุกครั้ง ในเรื่อง เคารพมัตระวังไม่ให้สารเคมี ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืชปนเปื้อนในแหล่งอาศัยของปลา เกษตรกรปฏิบัติบางครั้ง 3 เรื่อง ประกอบด้วย 1) เมื่อพบเห็นผู้ที่กระทำการประมงผิดวิธีเคยแจ้งให้ผู้นำหมู่บ้านหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยอนุรักษ์ทราบ 2) ร่วมกันกับคนในชุมชนกำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา และ 3) เคารพมัตระวังไม่ให้สารเคมี ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืชปนเปื้อนในแหล่งอาศัยของปลา และเกษตรกรมีพฤติกรรมไม่เคยปฏิบัติ 2 เรื่อง ประกอบด้วย 1) เคยว่ากล่าวตักเตือนผู้อื่นที่จับปลาผิดวิธี และ 2) เคยว่ากล่าวตักเตือนผู้ที่จับปลาที่ยังไม่ได้ขนาด

(3) การดูแลรักษาแหล่งทรัพยากรและแหล่งแพร่พันธุ์วางไข่

เกษตรกรมีพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติทุกครั้งเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยในเรื่อง ไม่ทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลลงสู่แหล่งอาศัยของปลา เกษตรกรมีพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติบางครั้งเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 4 เรื่อง ประกอบด้วย 1) กำจัดสิ่งกีดขวางการอพยพเพื่อสืบพันธุ์วางไข่ของพันธุ์ปลา 2) ช่วยจัดสภาพแหล่งน้ำให้เหมาะสมกับการสืบพันธุ์วางไข่ของปลา เช่น หากิ่งไม้ไปวาง 3) กำจัดของเสียออกจากน้ำทิ้งจากรั้วเรือก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำ และ 4) คอยสังเกตความผิดปกติของแหล่งน้ำ และเกษตรกรมีพฤติกรรมไม่เคยปฏิบัติในเรื่อง ช่วยขุดลอกแหล่งน้ำเมื่อเกิดการตื้นเขิน

(4) การส่งเสริมฟื้นฟูพันธุ์ปลา ให้มีจำนวนมากขึ้น

เกษตรกรมีพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติบางครั้งเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 4 เรื่อง ประกอบด้วย 1) ทำบุญด้วยการปล่อยปลา ปล่อยเต่า 2) ควบคุมศัตรูของสัตว์น้ำ เช่น งู และนกบางชนิดไม่ให้มีอยู่ในบริเวณแหล่งแพร่ขยายพันธุ์ของปลา 3) เคยให้อาหารปลา เช่น เศษอาหาร ปลาขี้ขาว รำ และ 4) เคยกำจัดและควบคุมพืชน้ำหรือวัชพืช เช่น ผักตบชวา เมื่อเห็นว่ามีปริมาณมากเกินไป และเกษตรกรมีพฤติกรรมไม่เคยปฏิบัติในเรื่อง 1) เคยนำลูกปลามาอนุบาลแล้วปล่อยกลับสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ 2) เคยหาพันธุ์ปลา ไปปล่อยในแหล่งน้ำธรรมชาติ 3) นำพ่อแม่พันธุ์ปลาที่ใกล้จะสูญพันธุ์ปล่อยให้แพร่ขยายพันธุ์ในแหล่งน้ำธรรมชาติ และ 4) เคยหาพันธุ์ไม้น้ำมาปลูกเพื่อแพร่ขยายพันธุ์ในแหล่งน้ำ ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรยังขาดผู้นำในการจัดตั้งรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการอนุรักษ์และทำให้โอกาสที่พันธุ์ปลามีการเจริญเติบโตสามารถขยายพันธุ์ให้แพร่หลายมีลดน้อยลงไป

(5) การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พันธุ์ปลา

เกษตรกรมีพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติบางครั้ง 2 เรื่อง ได้แก่ 1) เข้าร่วมพัฒนาปรับปรุงแหล่งน้ำ และ 2) ร่วมกำหนดกฎเกณฑ์การห้ามจับปลาในเขตอนุรักษ์และบึงลางโทยผู้ที่ฝ่าฝืนกฎ ทั้งนี้เนื่องจากการให้ความร่วมมือพัฒนาปรับปรุงบึงละหานของเกษตรกรเป็นการปฏิบัติในวันสำคัญหรือเทศกาลต่างๆ และมีการรวมกลุ่มเฉพาะบางหมู่บ้านเท่านั้น อีกทั้งยังขาดงบประมาณสนับสนุนที่เพียงพอ

(6) การปลูกฝังสมาชิกในครัวเรือนและคนในชุมชนในการรักและหวงแหนทรัพยากร

เกษตรกรมีพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติบางครั้ง 2 เรื่อง ได้แก่ 1) ชักชวนสมาชิกในครัวเรือนให้ร่วมกันอนุรักษ์พันธุ์ปลา และ 2) ชักชวนเพื่อนบ้านและสมาชิกในชุมชนให้ร่วมกันอนุรักษ์พันธุ์ปลา ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรที่อาศัยอยู่โดยรอบบึงละหานเป็นครัวเรือนใหญ่และอยู่แบบรวมกลุ่มหลายๆ ครัวเรือนทำให้มีการสนทนาพูดคุยเรื่องการอนุรักษ์พันธุ์ปลามากยิ่งขึ้น

(7) ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้และรณรงค์ด้านการอนุรักษ์ฯ ให้สมาชิกในครัวเรือนและคนในชุมชน

เกษตรกรมีพฤติกรรมการปฏิบัติบางครั้ง 1 เรื่อง ได้แก่ เผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์พันธุ์ปลาแก่สมาชิกในครัวเรือน และเกษตรกรมีพฤติกรรมไม่เคยปฏิบัติในเรื่อง เผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์ฯแก่เพื่อนบ้านและคนในชุมชน

6) ปัญหาในการอนุรักษ์พันธุ์ปลา

เกษตรกรประสบปัญหาในระดับมาก 1 เรื่อง ได้แก่ ขาดการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินการอนุรักษ์พันธุ์ปลา

เกษตรกรประสบปัญหาในระดับน้อย 12 เรื่อง ประกอบด้วย 1) ขาดการประชุมชี้แจงวิธีการอนุรักษ์จากหน่วยงานภาครัฐ 2) ขาดผู้นำที่ดี 3) ขาดความรู้ด้านการอนุรักษ์ 4) ขาดความร่วมมือจากผู้ที่ทำการจับปลา 5) ผู้ที่ทำการจับปลาขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุ์ปลา 6) ขาดการควบคุมจากองค์กรท้องถิ่น 7) ผู้ที่ทำการจับปลาไม่เห็นคุณค่าของทรัพยากร 8) ความต้องการสัตว์น้ำของผู้บริโภคมีมากขึ้น 9) ขาดการสนับสนุนความรู้ด้านการอนุรักษ์จากหน่วยงานภาครัฐ 10) ไม่ได้รับการเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ 11) ขาดการประชาสัมพันธ์ด้านการอนุรักษ์จากหน่วยงานภาครัฐ และ 12) ขาดการให้ความรู้จากภาครัฐ

เกษตรกรไม่ประสบปัญหาการอนุรักษ์พันธุ์ปลา ในเรื่อง การเพิ่มขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำ

5.1.4 การเปรียบเทียบสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลาของเกษตรกร

1) เกษตรกรที่มีระยะเวลาการจับปลาในรอบวันแตกต่างกันมีสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลาไม่แตกต่างกัน

จากการเปรียบเทียบเกษตรกรที่มีระยะเวลาการจับปลาในรอบวันแตกต่างกันมีสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลาไม่แตกต่างกันโดยจำแนกกลุ่มระยะเวลาการจับปลาในรอบวันของเกษตรกรออกเป็น 4 กลุ่ม คือ น้อยกว่า 3 ชั่วโมง 3-5 ชั่วโมง 6-8 ชั่วโมง และมากกว่า 8 ชั่วโมง ผลการศึกษา พบว่าเกษตรกรที่มีระยะเวลาการจับปลาในรอบวันแตกต่างกันมีสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 7 ประเด็น คือ 1) จับปลาในขนาดที่เหมาะสม 2) เคยกล่าวตักเตือนผู้อื่นที่จับปลาไม่ได้ขนาด 3) กำจัดของเสียออกจากน้ำทิ้งจากครัวเรือนก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำ 4) เคยหาพันธุ์ปลาไปปล่อยในแหล่งน้ำธรรมชาติ 5) เคยให้อาหารปลา เช่น เศษอาหาร ปลาขี้ขาว รำ 6) ชักชวนสมาชิกในครัวเรือนให้ร่วมกันอนุรักษ์พันธุ์ปลา

และ 7) เผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์ฯ แก่สมาชิกในครัวเรือน มีความแตกต่างที่ระดับ .001 จำนวน 3 ประเด็น คือ 1) เมื่อพบเห็นผู้อื่นกระทำการประมงผิดวิธีเคยแจ้งให้ผู้นำหมู่บ้านหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยอนุรักษ์ทราบ 2) ไม่ทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลลงสู่แหล่งอาศัยของปลา และ 3) ควบคุมศัตรูของสัตว์น้ำ เช่น งู และนกกางชนิดไม่ให้มืออยู่ในบริเวณแหล่งแพร่ขยายพันธุ์ของปลา

2) เกษตรกรที่มีประสบการณ์การจับปลาแตกต่างกันมีสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลาไม่แตกต่างกัน

จากการเปรียบเทียบเกษตรกรที่มีประสบการณ์การจับปลาแตกต่างกันมีสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลาแตกต่างกัน โดยจำแนกกลุ่มประสบการณ์การจับปลาของเกษตรกรออกเป็น 4 กลุ่ม คือ น้อยกว่า 10 ปี 10-15 ปี 16-20 ปี และมากกว่า 20 ปี ผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรที่มีประสบการณ์การจับปลาแตกต่างกันมีสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลาไม่แตกต่างกัน ผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรที่มีประสบการณ์การจับปลาแตกต่างกันมีสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 3 ประเด็น คือ 1) ร่วมกับคนในชุมชนกำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา 2) เคยนำลูกปลามาอนุบาลแล้วปล่อยกลับสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ และ 3) เคยหาพันธุ์ไม้น้ำมาปลูกเพื่อแพร่ขยายพันธุ์ในแหล่งน้ำ

3) เกษตรกรที่มีวัตถุประสงค์ในการจับปลาแตกต่างกันมีสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลาไม่แตกต่างกัน

จากการเปรียบเทียบเกษตรกรที่มีวัตถุประสงค์การจับปลาแตกต่างกันมีสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลาแตกต่างกัน โดยจำแนกกลุ่มวัตถุประสงค์การจับปลาของเกษตรกรออกเป็น 3 กลุ่ม คือ จำหน่าย บริโภคในครัวเรือน และบริโภคในครัวเรือนและจำหน่าย ผลการศึกษา พบว่าเกษตรกรที่มีวัตถุประสงค์การจับปลาแตกต่างกันมีสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 7 ประเด็น คือ 1) จับปลาได้ขนาดเล็กแล้วเคยปล่อยในแหล่งน้ำให้เจริญเติบโตต่อไป 2) ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับของชุมชนในการห้ามจับปลาในเขตอนุรักษ์ 3) เคยกล่าวตักเตือนผู้อื่นที่จับปลาผิดวิธี 4) เคยระมัดระวังไม่ให้สารเคมี ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืชปนเปื้อนลงในแหล่งอาศัยของปลา 5) ร่วมกับคนในชุมชนกำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา 6) ช่วยจัดสภาพแหล่งน้ำให้เหมาะสมกับการสืบพันธุ์วางไข่ของปลา เช่น หากิ่งไม้ไปวาง และ 7) ชักชวนสมาชิกในครัวเรือนให้ร่วมกันอนุรักษ์พันธุ์ปลา มีความแตกต่างที่ระดับ .01 จำนวน 2 ประเด็น คือ 1) กำจัดของเสียออกจากน้ำทิ้งจากครัวเรือนก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำ และ 2) เผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์พันธุ์ปลาแก่สมาชิกในครัวเรือน มีความแตกต่างที่ระดับ .001 จำนวน 3 ประเด็น คือ 1) ช่วยขุดลอกแหล่งน้ำเมื่อเกิดการตื้นเขิน และ 2) ไม่ทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลลงสู่แหล่งอาศัยของปลา และ 3) ควบคุมศัตรูของสัตว์น้ำ เช่น งู และนกกางชนิดไม่ให้มืออยู่ในบริเวณแหล่งแพร่ขยายพันธุ์ของปลา

4) เกษตรกรที่มีรายได้จากการจับปลาแตกต่างกันมีสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลาไม่แตกต่างกัน

จากการเปรียบเทียบเกษตรกรที่มีรายได้จากการจับปลาแตกต่างกันมีสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลาแตกต่างกัน โดยจำแนกกลุ่มรายได้จากการจับปลาของเกษตรกรออกเป็น 4 กลุ่ม คือ น้อยกว่า 40,000 บาท 40,000-60,000 บาท 60,001-80,000 บาท และมากกว่า 80,000 บาท ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรที่มีรายได้จากการจับปลาแตกต่างกันมีสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 4 ประเด็น คือ 1) ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับของชุมชนในการห้ามจับปลาในเขตอนุรักษ์ 2) เคยกล่าวตักเตือนผู้อื่นที่จับปลาไม่ได้ขนาด 3) ไม่ทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลลงสู่แหล่งอาศัยของปลา และ 4) นำพ่อแม่พันธุ์ปลาที่ใกล้จะสูญพันธุ์ปล่อยให้แพร่ขยายพันธุ์ในแหล่งน้ำธรรมชาติ มีความแตกต่างที่ระดับ .001 จำนวน 1 ประเด็น คือ ช่วยขุดลอกแหล่งน้ำเมื่อเกิดการตื้นเขิน

5.1.5 ทดสอบสมมติฐาน

ในการศึกษาเรื่อง สภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลาของเกษตรกรในบึงละหาน จังหวัดชัยภูมิ ได้ตั้งสมมติฐานการศึกษาไว้ 4 เรื่อง คือ เกษตรกรที่มี ระยะเวลาการจับปลาในรอบวัน ประสิทธิภาพการจับปลา วัตถุประสงค์การจับปลา รายได้จากการจับปลา แตกต่างกัน มีสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลาไม่แตกต่างกัน ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า

1) ปฏิเสธสมมติฐานข้อที่ 1 เกษตรกรที่มีระยะเวลาการจับปลาในรอบวันแตกต่างกันมีสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลาไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรที่มีระยะเวลาการจับปลาในรอบวันมาก เป็นเกษตรกรที่จับปลาเป็นอาชีพหลัก มีการใช้ประโยชน์จากพันธุ์ปลามากกว่า และเป็นแหล่งรายได้หลักที่สำคัญของครัวเรือน ทำให้มีความผูกพันกับทรัพยากรพันธุ์ปลา จึงมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุ์ปลามากกว่าเกษตรกรที่มีระยะเวลาการจับปลาในรอบวันน้อย

2) ปฏิเสธสมมติฐานข้อที่ 2 เกษตรกรที่มีประสิทธิภาพการจับปลาแตกต่างกันมีสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลาไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรที่มีประสิทธิภาพการจับปลามากมีสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลามากกว่า เกษตรกรที่มีประสิทธิภาพการจับปลาปานกลาง และน้อย เพราะเกษตรกรประกอบอาชีพการจับปลาเป็นระยะเวลานาน ทำให้ทราบถึงปัญหาด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในบึงละหาน เช่น ชนิด ปริมาณพันธุ์ปลาที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงและส่งผลถึงการประกอบอาชีพจับปลาของเกษตรกร อีกทั้งก่อให้เกิดผลกระทบต่อความมั่นคงด้านอาหาร โปรตีนและรายได้ของครัวเรือน ทำให้มีความต้องการอนุรักษ์พันธุ์ปลา เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพันธุ์ปลาได้อย่างคุ้มค่าและประกอบอาชีพจับปลาอย่างยั่งยืนสืบไป

3) ปฏิเสธสมมติฐานข้อที่ 3 เกษตรกรที่มีวัตถุประสงค์การจับปลาแตกต่างกันมีสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลาไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรที่มีวัตถุประสงค์การจับปลาเพื่อบริโภคในครัวเรือนและจำหน่าย เป็นเกษตรกรที่มีสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลามากกว่าเกษตรกรที่จับปลาเพื่อจำหน่ายและจับปลาเพื่อบริโภคในครัวเรือน มีการจับปลาเป็นอาชีพเสริมเมื่อว่างเว้นจากการทำการเกษตร ซึ่งมีการใช้ประโยชน์จากปลาที่จับได้จากบึงละหานเป็นอาหารหลักของครัวเรือน และถือได้ว่าเป็นแหล่งรายได้เสริมที่สำคัญของครัวเรือน จึงทำให้มีความต้องการประกอบอาชีพการจับปลาได้อย่างยั่งยืนสืบไป

4) ปฏิเสธสมมติฐานข้อที่ 4 เกษตรกรที่มีรายได้จากการจับปลาแตกต่างกันมีสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลาไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากเกษตรกรที่มีรายได้จากการจับปลาระดับปานกลาง มีการอนุรักษ์พันธุ์ปลามากกว่าเกษตรกรที่มีรายได้จากการจับปลาระดับมากและน้อย เพราะเกษตรกรที่มีรายได้จากการจับปลาระดับปานกลาง ใช้ประโยชน์จากปลาที่จับได้เพื่อเป็นอาหารและเป็นแหล่งรายได้เสริมที่สำคัญของครัวเรือน อีกทั้งยังเป็นแหล่งอาหาร โปรตีนราคาถูกและสามารถหาได้ด้วยตัวเอง

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

(1) จากผลการศึกษาด้านการดูแลควบคุมการจับปลาของหน่วยงานภาครัฐ/องค์กรท้องถิ่น พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ทราบว่ามีการดูแลควบคุมการจับปลา ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ศูนย์ป้องกันปราบปรามการประมงน้ำจืดประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง จังหวัดนครราชสีมา สำนักงานประมงจังหวัดชัยภูมิ สถานีประมงน้ำจืดจังหวัดชัยภูมิ และองค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลละหาน ตำบลบ้านกอก ตำบลหนองบัวใหญ่ และตำบลหนองบัวบาน ควรมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับมาตรการการดูแลควบคุมการจับปลาให้ทั่วถึงมากยิ่งขึ้น

(2) จากผลการศึกษาด้านการส่งเสริมและบริการความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุ์ปลา ตามแหล่งการได้รับข้อมูล พบว่า เกษตรกรได้รับการส่งเสริมและบริการความรู้ในระดับน้อย หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรให้การส่งเสริมด้านการอนุรักษ์พันธุ์ปลาด้วยการส่งเสริมวิธีต่างๆ เช่น การจัดทำเอกสารคำแนะนำเพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการจับปลา การจัดทำบทความเผยแพร่ความรู้ทางวิทยุกระจายเสียงหรือหออกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน การจัดฝึกอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกร หรือเยาวชนในชุมชนเพื่อให้เยาวชนเป็นสื่อกลางทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้ให้คนในครอบครัว และเพื่อนบ้านในชุมชน โดยชี้ให้เห็นถึงประโยชน์การอนุรักษ์พันธุ์ปลา ซึ่งทำให้มีทรัพยากรพันธุ์ปลาใช้ประโยชน์ได้ในระยะยาว

(3) ควรแนะนำส่งเสริมพฤติกรรมการปฏิบัติด้านการอนุรักษ์พันธุ์ปลาของเกษตรกรในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) ด้านการจับปลาเชิงอนุรักษ์ ในเรื่อง การจับปลาในขนาดที่เหมาะสม (ขนาดโตเต็มวัย) การจับปลาได้ขนาดเล็กแล้วเคยปล่อยในแหล่งน้ำให้เจริญเติบโตต่อไป และเก็บพีชน้ำในปริมาณและขนาดที่เหมาะสม 2) ด้านการป้องกันพันธุ์ปลาไม่ให้ถูกทำลาย ในเรื่อง เคยว่ากล่าวตักเตือนผู้อื่นที่จับปลาผิดวิธี และ เคยว่ากล่าวตักเตือนผู้ที่จับปลาที่ยังไม่ได้ขนาด 3) ด้านการส่งเสริมฟื้นฟูพันธุ์ปลา ให้มีจำนวนมากขึ้นในเรื่อง เคยนำลูกปลามาอนุบาลแล้วปล่อยกลับสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ เคยหาพันธุ์ปลา ไปปล่อยในแหล่งน้ำธรรมชาติ นำพ่อแม่พันธุ์ปลาที่ใกล้จะสูญพันธุ์ปล่อยให้แพร่ขยายพันธุ์ในแหล่งน้ำธรรมชาติ และ เคยหาพันธุ์ไม้น้ำมาปลูกเพื่อแพร่ขยายพันธุ์ในแหล่งน้ำ 4) ด้านการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้และรณรงค์ด้านการอนุรักษ์ฯ ให้สมาชิกในครัวเรือนและคนในชุมชน ในเรื่อง เผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์ฯแก่เพื่อนบ้านและคนในชุมชน โดยหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ศูนย์ป้องกันปราบปรามการประมงน้ำจืดประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง จังหวัดนครราชสีมา สำนักงานประมงจังหวัดชัยภูมิ สถานีประมงน้ำจืดจังหวัดชัยภูมิ และองค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลละหาน ตำบลบ้านกอก ตำบลหนองบัวใหญ่ และตำบลหนองบัวบาน แนะนำส่งเสริมความรู้เพิ่มเติมแก่เกษตรกรและชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกษตรกรมีการปฏิบัติด้านการอนุรักษ์พันธุ์ปลาเพิ่มมากขึ้นและเพื่อป้องกันการจับปลาที่ขาดการดูแลควบคุม ซึ่งจะทำให้พันธุ์ปลามีโอกาสแพร่ขยายพันธุ์เพิ่มจำนวนมากขึ้น

(4) ส่งเสริมพฤติกรรมการปฏิบัติการอนุรักษ์พันธุ์ปลาของเกษตรกร ด้านการส่งเสริมฟื้นฟูพันธุ์ปลาให้มีจำนวนมากขึ้น โดยให้ความรู้แก่เกษตรกรที่จับปลาในบึงละหาน ในเรื่อง การนำลูกปลามาอนุบาลแล้วปล่อยกลับสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ หาพันธุ์ปลาไปปล่อยในแหล่งน้ำ นำพ่อแม่พันธุ์ปลาที่ใกล้จะสูญพันธุ์ปล่อยให้แพร่ขยายพันธุ์ในแหล่งน้ำ และหาพันธุ์ไม้น้ำมาปลูกเพื่อแพร่ขยายพันธุ์ในแหล่งน้ำเพื่อเป็นอาหารและแหล่งหลบภัยสำหรับพันธุ์ปลา ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เกษตรกรไม่เคยปฏิบัติ โดยจัดกิจกรรมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม เช่น จัดกิจกรรมการปล่อยพันธุ์ปลาคืนสู่แหล่งน้ำร่วมกันระหว่างหน่วยงานกรมประมง องค์การบริหารส่วนตำบล ในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคมหาราช 12 สิงหาคม เป็นต้น

(5) จากผลการศึกษาด้านปัญหาในการอนุรักษ์พันธุ์ปลา พบว่า เกษตรกรการขาดการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินการอนุรักษ์พันธุ์ปลาเป็นปัญหาการอนุรักษ์พันธุ์ปลาในระดับมาก ดังนั้นควรให้การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินการอนุรักษ์พันธุ์ปลาในบึงละหาน โดยองค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลละหาน ตำบลบ้านกอก ตำบลหนองบัวใหญ่ และตำบลหนองบัวบาน ควรดำเนินการจัดตั้งศูนย์ข้อมูล เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ร่วมกัน และยังเป็น

แหล่งศึกษาเรียนรู้ของชุมชนด้วยการส่งเสริมวิธีต่างๆ เช่น การจัดทำเอกสารคำแนะนำเพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการจับปลา การจัดทำบทความเผยแพร่ความรู้ทางวิทยุกระจายเสียงหรือหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน เพื่อพัฒนาเป็นเครือข่ายในโอกาสต่อไป

(6) จากผลการเปรียบเทียบสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลา พบว่าเกษตรกรที่มีประสพการณ์การจับปลา 16-20 ปี มีสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลามากกว่าเกษตรกรที่มีประสพการณ์การจับปลาน้อยกว่า 10 ปี 10-15 ปี และมากกว่า 20 ปี ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ศูนย์ป้องกันปราบปรามการประมงน้ำจืดประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง จังหวัดนครราชสีมา สำนักงานประมงจังหวัดชัยภูมิ สถานีประมงน้ำจืดจังหวัดชัยภูมิ และองค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลละหาน ตำบลบ้านกอก ตำบลหนองบัวใหญ่ และตำบลหนองบัวบาน ควรมีการส่งเสริมความรู้ด้านการอนุรักษ์พันธุ์ปลาให้แก่ เกษตรกรกลุ่มดังกล่าวด้านการส่งเสริมฟื้นฟูพันธุ์ปลาให้มีจำนวนมากขึ้นในเรื่อง การนำลูกปลามาอนุบาลแล้วปล่อยกลับสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ หาพันธุ์ไม้น้ำมาปลูกเพื่อแพร่ขยายพันธุ์ในแหล่งน้ำ

(7) จากผลการเปรียบเทียบสภาพการอนุรักษ์พันธุ์ปลา พบว่าเกษตรกรที่มีรายได้จากการจับปลา 40,000-60,000 บาท และ 60,001-80,000 บาท มีระดับการปฏิบัติด้านการอนุรักษ์พันธุ์ปลามากกว่าเกษตรกรที่มีรายได้จากการจับปลาน้อยกว่า 40,000 บาท และมากกว่า 80,000 บาท ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ศูนย์ป้องกันปราบปรามการประมงน้ำจืดประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง จังหวัดนครราชสีมา สำนักงานประมงจังหวัดชัยภูมิ สถานีประมงน้ำจืดจังหวัดชัยภูมิ และองค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 4 ตำบล ควรมีการส่งเสริมความรู้ด้านการอนุรักษ์พันธุ์ปลาให้แก่เกษตรกร 1) ด้านการจับปลาเชิงอนุรักษ์ เรื่อง การปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชนในการห้ามจับปลาในเขตอนุรักษ์ 2) ด้านการป้องกันพันธุ์ปลาไม่ให้ถูกทำลาย เรื่อง การว่ากล่าวตักเตือนผู้อื่นที่จับปลาไม่ได้ขนาด 3) ด้านการดูแลรักษาแหล่งทรัพยากรและแหล่งแพร่พันธุ์วางไข่ เรื่อง ไม่ทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลลงสู่แหล่งอาศัยของปลา 4) ด้านการส่งเสริมฟื้นฟูพันธุ์ปลาให้มีจำนวนมากขึ้น เรื่อง การนำพ่อแม่พันธุ์ปลาที่ใกล้จะสูญพันธุ์ปล่อยให้แพร่ขยายพันธุ์ในแหล่งน้ำธรรมชาติ

(8) เกษตรกรควรมีการสร้างเครือข่าย ผู้จับปลา ซึ่งประกอบด้วย ตัวเกษตรกร หน่วยงานของรัฐ เช่น กรมประมง สถาบันการศึกษา สำนักงานเกษตรอำเภอ เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ เช่น ด้านการตลาด ความรู้ต่างๆ และด้านการซื้ออุปกรณ์เครื่องมือประมงที่ราคาถูก

(9) หน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะ กรมประมง ควรส่งเสริมให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ ผู้นำหมู่บ้าน สมาชิก อบต. ในแต่ละหมู่บ้านที่อยู่โดยรอบบึงละหาน เพื่อให้เป็นผู้นำในการอนุรักษ์พันธุ์ปลา โดยเป็นสื่อกลางนำข้อมูลไปกระจายสู่เกษตรกรที่จับปลา และผู้นำหมู่บ้านคอยควบคุมสอดส่องดูแลตักเตือนผู้กระทำผิด

(10) จากผลการศึกษาเกษตรกรที่จับปลาในบึงละหานส่วนใหญ่นำเงินกู้มาใช้ในการจับปลา ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และในบางส่วนที่ไม่ได้เป็นลูกค้าของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จะมีแหล่งเงินกู้จากที่อื่น แสดงให้เห็นว่าการจับปลาของเกษตรกรจำเป็นต้องมีแหล่งเงินกู้เพื่อนำเงินกู้มาใช้ในการซื้ออุปกรณ์เครื่องมือประมง ซึ่งหน่วยงานภาครัฐควรเข้าไปช่วยเหลือเรื่องการหาแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำให้กับเกษตรกร

5.2.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงของเกษตรกร เพื่อหาแนวทางวิธีการในการส่งเสริมให้ความรู้ที่เหมาะสม และให้เกษตรกรมีการใช้ทรัพยากรประมงอย่างยั่งยืน
- 2) ควรศึกษาศึกษาบทบาทของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรประมง เพื่อหาแนวทางในการกำหนดมาตรการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรประมง โดยควรให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรประมง